

„PODOBY“ ISLÁMU: SMERY, PRÚDY, SKUPINY, FRAKCIE

ridda a fitna, „ortodoxia“ (*ahl as-sunna wa džamát*), *cháridža*, ší'í (š'at 'Alí): *zajdíja*, *ismá'ílíja* (*qarmatí*, *nizáí* / „*asasíní*“), *ithná'ašarija*, „*extremisti*“ / *ghulát* (*nusajrja* / *a/alawíja*, *drúzovia*, *jazídíja*), reformné skupiny (*ahmadíja*, *bábíja*, *baháí*).

pramene:

- LANDOLT, Hermann & SHEIKH, Samira & KASSAM, Kutub (eds.), *An Anthology of Ismaili Literature: A Shi'i Vision of Islam*, London – New York, I.B. Tauris - The Institute of Ismaili Studies, 2008.
- AL-MUZAFFAR, Muhammad Rida *The Faith of Shi'a Islám*, Qum, Ansariyan Publication, 1982. on-line ed.: <http://home.swipnet.se/islám/shia-faith.htm>
- TABATABA'I, Sayyid Muhammad Husayn, *Shia*, Qum, Ansariyan Publication, 1981. on-line ed.: <http://www.witness-pioneer.org/vil/Books/>
- SHAHRASTANI, Muhammad b. Abdulkarim, *Muslim Sects and Divisions: The Section on Muslim Sects in Kitab al-Milal wa 'l-Nihal*, London, Kegan Paul International, 1984.

literatúra:

- AFSARUDDIN, Asma, *The First Muslims: History and Memory*, Oxford, Oneworld, 2007.
- CRONE, Patricia & HINDS, Martin, *God's Caliph: Religious Authority in the First Centuries of Islam*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.
- DAFTARY, Farhad, *The Ismā'īlīs: Their History and Doctrines*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
- DAKAKE, Maria Massi, *The Charismatic Community: Shi'ite Identity in Early Islam*, Albany, State University of New York Press, 2007.
- GAISER, Adam R., *Muslims, Scholars, Soldiers: The Origin and Elaboration of the Ibādī Imāmate Traditions*, New York, Oxford University Press, 2010.
- HAWTING, G.R., *The First Dynasty of Islam: The Umayyad Caliphate AD 661–750*, New York – London, Routledge, 2000.
- KROPÁČEK, Luboš, *Duchovní cesty islámu*, Praha, Vyšehrad, 1993.
- MOOSA, Matti, *Extremist Shiites: The Gulat Sects*, New York, Syracuse University Press, 1988.
- PAVLINCOVÁ, Helena a kol., *Judaismus, křesťanství, islám*, Praha, 1994. nové prepracované vydanie: Olomouc, Nakladatelství Olomouc, 2003.
- SOBHANI, Ayatollah Ja'far, *Doctrines of Shi'i Islam: A Compendium of Imami Beliefs and Practices*, New York – London, I.B. Tauris - The Institute of Ismaili Studies, 2001.
- VESELÝ, Rudolf, *Přehled politických a kulturních dějin islámských zemí od vzniku islámu do konce 18. století*, Praha, Karolinum, 1991.

hadíth: islám sa rozdelí na 72 skupín a frakcií...

Kalifovia „námestníci“ (*chalífa*, plur. *chulafá'*).

30 rokov vlády prvých štyroch „pravoverných“ / „správne vedených“ / „ortodoxných“ kalifov (*chulafá' ar-rašídún*) Prvý z nich

(I.) ABÚ BAKR B. ABÍ QUHÁFA AS-SIDDÍQ (11-13 H. / 632-634 n.l.)

Prechod vlády z Muhammada na následníkov spomedzi jeho druhov (*sahaba*) nebol ale bezproblémový.

Objavili sa vážne **spory** medzi medínskymi *ansár* („pomocníci“) a menkánskými *muhádžirún* („emigranti“). Druhá skupina v čele neskorším kalifom [°]Umarom al-Chattáb a ambicióznou a sebavedomou Muhammadovou „najmilšou ženou“ [°]Á'jšou **b. Abí Bakr** presadila napokon voľbu Abú Bakra.

Protikandidát *ansár* **Sa[°]d b. [°]Ubáda** z medínskeho kmeňa Chazradž neuspel hlavne preto, že muslimovia z ďalšieho medínskeho kmeňa [°]Aws radšej videli v úrade kalifa a *imáma* Qurajšovca, ako niekoho z radov svojich rivalov z Chazradž.

Nasledovala **prísaha vernosti** a poslušnosti (*baj[°]a*) najprv mekkánskych a potom aj medínskych muslimov.

RIDDA

Formálna islámská jednota Arabského polostrova (až na niektoré oblasti Zálivu a Ománu), ktorá sa vytvorila za života Proroka, po jeho smrti rýchlo zanikla (podľa modelu iných arabských „kmeňových sväzov“, ktoré na tomto území existovali pred vznikom islámu).

Väčšinou však nešlo o skutočné „odpadlicke hnutie“, ako to evokuje výraz *ridda*. „Odpadlictvo od islámu“, z toho *murtadd* „odpadlík“.

Ridda mala mnoho dôvodov, no predovšetkým sa jednalo o to, že **spoločensko-politicko-náboženské zmeny** pôsobené islámom sa hlbšie nedotkli periférnych oblastí Arábie. V týchto oblastiach dokonca aj za Muhammadovho života objavili „**falošní proroci**“, ktorí uzurpovali jeho postavenie „pravého“ proroka a absolútneho vodcu.

V čele povstania kmeňov **Asad a Ghatafán v Nadžde** stál „prorok“ **Tulajha**, veľký kmeň **Tamím v severovýchodnej Arábii** viedla „prorokyňa“ **Sadžá, v Jemene a v Hadramawte** vystúpil zas „prorok“ **al-Aswad Dhú 'l-Chimár**. Najtvrďší: **kmeň Hanífa v Jamáme** pod vedením „proroka“ **Musajlima**,

ktorého porazil Chálid b. al-Walíd, nazývaný Muhammadom aj „mečom Božím“ (*sajf Alláh*). Ten potom pacifikoval a znovu získal pre islám celú východnú Arábiu až po Eufrat. Legitimita týchto samozvaných prorokov potom, čo Muhammad ako pečať prorokov práve dovŕšil (islámské) dejiny (ako neprekonateľný príklad muslima všetkých čias), bolo celkom nemysliteľné.

Po smrti Abú Bakra, sa druhým kalifom stal

(II.) [°]UMAR B. AL-CHATTÁB (13-23 H. / 634-644 n.l.).

[°]Umar bol najaktívnejšou a najsilnejšou osobnosťou spomedzi *rašídún* kalifov. Predovšetkým vybuďoval a **posilnil armádu** a podpísal sa pod nevídanú vojenskú a politickú expanziu islámu. Bitky:

Byzancia - **Jarmúk** (Jordánsko) august 636 n.l. (Jeruzalem dobytý v apríli 637 n.l.)
Sásánovci - **Qádisíja** (Irak) november 636 n.l.

Podľa tradície k nemu sa viaže tiež zavedenie titulu „**veliteľ/knieža veriacich**“ (*amír al-mu[°]imím*), ktoré sa stalo skoro ekvivalentom kalifského titulu (*chalífat rusúl Alláh*, „námestník posla Božieho“). [°]Umar zomrel násilnou smrťou zavraždený vlastným otrokom.

Situácia pri výbere tretieho kalifa **už bola od predošlých značne odlišná**. [°]Umar totiž, aby zabránil uplatneniu dynastického princípu predvídavo vymenoval šesťčlennú **konzultačnú radu** (*madžlis aš-šúrá*) z najväznejších muslimov, ktorá si mala vybrať na základe **konsenzu** (*idžmá[°]*) nového vodcu *ummy*. Stal sa ním

(III.) °UTHMÁN B. °AFFÁN (23-35 H. / 644-656 n.l.),

ktorý po svojom zvolení zložil **prísahu** (°*ahd*), že spoločenstvo muslimov povedie v duchu Muhammadovho odkazu.

Problémy pôsobené vnútorným napätím *ummy* sa začali prejavovať hneď po jeho zvolení. Voľba °Uthmána bola kompromisom rozličných mocenských skupín a záujmov. Tretí kalif bol jedným z prvých Muhammadových stúpcov a mal povest' mimoriadne **zbožného človeka**, čo boli nesporné kvality potrebné pre prípadného kandidáta, no hlavným dôvodom jeho zvolenia bola skutočnosť, že proti sebe stojaci záujmové skupiny ho považovali za človeka slabej vôle a dúfali, že ho **bude ľahké manipulovať**. To sa však ukázal ako omyl.

°Uthmán pochádzajúci z qurajšovského **klanu Banú Umájja** začal energicky presadzovať svoju užšiu rodinu vo vznikajúcej sa štátnej infraštruktúre. Jeho príbuzný obsadili kľúčové pozície a najvyššie úrady. Paradoxne sa tak dostala k moci **stará qurajšovská aristokracia**, predstaviteľia tej mekkánskej oligarchie, ktorá najdlhšie vzdorovala Muhammadovi a islámu. °Uthmán uskutočnil i niektoré sociálne zmeny ktoré len prispeli k vyostrení výťahov medzi záujmovými skupinami.

Napriek tomu **prvých šesť rokov °Uthmánovej vlády** sú charakterizované ako **pokojné**, no **druhá polovina je obdobie nepokojov a povstaní**, ktoré vypukli v Egypte a v Kúfe. Tie sa vyústili v otvorený stret, keď v r. **35 H. / 656 n.l.** pritiahli nespokojenci do Medíny a začalo sa **štyridsaťdňové obliehanie kalifovho domu**, kam sa stiahol spolu s niektorými príslušníkmi svojho klanu. Nespokojenci žiadali, aby sa °Uthmán vzdal úradu kalifa, čo on odmietol zo zdôvodnením, že byť *imámom* a kalifom nie je žiadnym úradom, ale božským poverením viesť *ummu*, preto sa ho človek nemôže jednoducho sa vzdať.

FITNA

Obliehanie skončilo, keď **skupina zbúrencov vtrhla do domu a zavraždila tam starého kalifa, ktorý i vo chvíli svojej smrti údajne recitoval Korán**. Tým sa začalo obdobie

„veľkého rozkolu“ (al-fitna al-kubrá') v isláme, ktorá trvala 35-41 H. / 656-661 n.l.

Zavraždenie kalifa / *imáma* a navyše, že tohto činu sa dopustil muslim (muslim zabil muslima, navyše „pravého“ *imáma* a úradujúceho kalifa!) vyvolal v isláme zatiaľ najhlbšiu krízu.

Kameňom úrazu a príčinou zavraždenia tretieho kalifa, čo pôsobilo dodnes trvajúcu schizmu bola otázka:

Kto je právoplatným nábožensko-politickým vodcom spoločenstva muslimov?

Dve protichodné strany zastávali rapídne odlišný názor, no každá dôvody toho druhého označoval za nelegitímne. Z takejto pozície vychádzala aj argumentácia, ktorá stála za oprostím viny °Umarových vrahov. Tí podľa tvrdili, že zabili „len“ nelegitímneho vládca, „nepravého *imáma*“, čím dali vlastne len spravodlivosti zadosť.

V čele víťazných nespokojencov stáli zástancovia dynastického princípu **Prorokovej rodiny** („ľudia domu“ *ahl al-bajt*). Štvrtým kalifom sa stal ich kandidát, Muhammadov bratranec a manžel jeho dcéry Fátimy

(IV./1) **°ALÍ B. ABÍ TÁLÍB** (35-41 H. / 656-661 n.l.).

Jeho zástancovia, skupina, ktorá sa začala nazývať „**stranou °Alího**“ (*š'at °Alí*), a neskôr skrátené len ako

Š'°A

sa vytvorila už bezprostredne po Muhammadovej smrti, no svoje záujmy začala uplatňovať len za vlády tretieho kalifa. Okolnosti vzniku a ranného vývoja š'°y nie sú celkom jasné. Podľa š'itskej argumentácie Prorok krátko pred svojou smrťou pri **Ghadíf Humm** údajne **určil (nass) °Alího** svojim **dedičom (wasí)** a nástupcom a predal mu **ezoterické vedenie**, ktoré jemu i jeho potomkom dáva jedinou legitímnu, dedičnú vládu nad *ummou*. No °Alí bol zvolený a uznaný kalifom len určitou skupinou muslimov.

Odmietli ho uznať nielen predstavitelia *Banú Umájja* v čele miestodržiteľom Sýrie

MU°AWÍJU B. ABÍ SUFJÁN

ale aj niektoré hlavné muslimské authority medzi inými Muhammadovi druhovia **Talha b. °Ubajdalláh** a **Zubajr b. al-°Awwán**, nadaný vojvodca **°Amr b. al-°Ás** a ani **°Á'íša b. Abí Bakr**.

Tak spory o nástupníctve a legitimitu pokračovali i za vlády štvrtého kalifa. Proti°alíovská opozícia, ktorá sa časom začala nazývať

„**ľud'om tradície a pospolitosti**“ (*ahl as-sunna wa 'l-džamá'a*, z toho „**SUNNITI**“),

činila °Alího (zrejme neprávom) zodpovedným za vraždu tretieho kalifa, prostredníctvom čoho sa dostal, podľa jeho neprajníkov, ku kalifskému úradu. Došlo tým k rozkolu nielen vo vnútri muslimskej *ummy* ale aj v samotnej Muhammadovej rodine. °Alího odporcovia odišli z Mekky bo juhoirackej **Basry**, kde získali podporu. Krátko nato °Alí sa posunul zo svojimi zástancami do **Kúfy**, kde preniesol aj sídlo kalifátu.

K ozbrojenému stretu medzi nepriateľskými silami došlo medzi Basrou a Kúfou v tzv.

bitke o ľavu, pri Bassúre v **r. 35 H. / 656 n.l.** kde zvíťazila „strana °Alího“.

Mnohí druhovia (*sahába*) Muhammada boli zabití a °Á'íša bola internovaná do Mekky. Bol to prvý vojenský konflikt medzi muslimami, čo (ozbrojený stret vo vnútri *ummy*) islám považuje za jedno najhoršie zlo. Skoro na to nasledoval stret °alíovcov s Mu°awíjom v

bitke u Siffínu (Sýria) v **r. 36 H. / 657 n.l.**

Tam vojenské šťastie ukázalo byť znovu na °Alího strane, no v kritickej chvíli Mu°awíjovi vojaci, vraj na radu °Amr b. al-°Ás, **pripevnili na svoje kópie listy Koránu a žiadali „Alahovo rozhodnutie“ (tahkím)**. °Alí musel pristúpiť na jednanie, ale tým že akceptoval *tahkím* spochybnil, v očiach niektorých muslimov, svoju vlastnú legitímnosť v úrade kalifa / *imáma*. Tvrдила to prinajmenšom skupina radikálov, ktorá sa vydělila a v zapätí odišla (z toho *chawáridž* - **cháridžovci**) z jeho vojska.

CHÁRIDŽOVCI (*Chawáridž*)

tvrdili v duchu *hadíthu* zachovaný Anasom b. Malik, že
 „kalifom môže byť i habešský [čierny] otrok aj keby mal odrezaný nos.“
 Cháridžovcov síce [°]Alí porazil v bitke u Naháwandu,
 ale ani táto porážka a početné vyjednávania nevedli k odstránení veľkej *fitny*, keďže
 on odmietol abdikovať a cháridžovci zas odmietli ho akceptovať ako kalifa a *imáma*.
 Vyhlásili [°]Alího dokonca za „bezverca“ (*káfir*) a jeden z cháridžovcov ho v r. **41 H. / 661 n.l.**
 zavraždil.

Najvýznamnejšie frakcie *cháridžy* sú:

- (1) [°]*ibádíja*
- (2) *azraqíja*

vlastná pravouka, poézia, dejiny, tolerancia voči *ahl al-kitáb*

Cháridžovskí Rustumovci smeru [°]*ibádíje*, ktorí vládli ako kalifovia-*imámovia* v Taharte
 (dnešné Tunisko). Zakladateľ dynastie [°]**Abd ar-Rachmán b. Rustum** bol vyhlásený kalifom
 (titulom *amír al-mu[°]imín*) a *imámom* v r. 160 H. / 777 n.l..

Rustumovskí kalifát (160-296 H. / 777-909 n.l.) teritoriálne zahŕňal len užšie okolie mesta
 Tahart, čo umožnilo osobnú kontrolu kalifa-*imáma* vo všetkých sférach života. Rustumovskí
 kalifovia boli perzského pôvodu (teda neboli ani Arabi, nie to Qurajšovci alebo dokonca
 Hášimovci!), v čom ale cháridžovská doktrína o politicko-náboženskom vedení *ummy*
 nevidela žiadnu prekážku. Rustumovskí kalifovia, aj keď pochádzali z jednej rodiny-dynastie,
 boli zvolení *ummou* a stáli pod aktívnou kontrolou popredných členov ([°]*azzába*) komunity.
 Cháridžovci nikdy neuznali ani právo *ahl al-bajt* a damaských či bagdadských kalifov na
 vedenie na čiste dynastickom princípe, no ich nepočnosť im nikdy neumožnila širšie
 presadiť slobodnú voľbu kalifa-*imáma-amíra*. V tieni mocnejších sunnitských a ší[°]itských
 súperov boli vždy odsunutí na islámskú perifériu.

V Ománe pôsobili tiež rozliční *imámovia* [°]*ibádíje*, ktorí sa tam usadili priebežne v 2. / 8. stor.
 H. / n.l. a vládnu dodnes. Zatiaľ posledný ománsky sultan-*imám* Qábús b. Sa'íd je v úrade od
 r. 1390 H. / 1970 n.l.

Zastúpenie ešte: Alžír – Mz[°]ab, Tunis – Džerba, Lýbia – Džabal Nefúsa, Zanzibar

Smrťou [°]Alího sa skončilo tým obdobie *rašídún* kalifov, ktoré je väčšinou muslimov
 považované za dobu ideálneho stavu *ummy*, keď kalifovia-*imámy* viedli spoločenstvo
 muslimov v duchu Muhammadovho odkazu.

Zavraždenie [°]Alího však neznamenalo definitívny koniec *fitny*. **Skončila sa síce
 obdobie „veľkého rozkolu“**, ale súperenie v otázke kto môže viesť *ummu* medzi *Banú*
Umájja a *ahl al-bajt* pretrvávala.

Po otcovom zavraždení bol vyhlásený za *imáma* a neskôr aj za kalifa v Kúfe [°]Alího
 starší syn

(2) **AL-HASAN** (zomr. 49 H. / 669 n.l.).

Ten ale v dôsledku konšpirácie predal svoje práva Mu^cáwijovi a uchýlil sa do ústrania v Mekky.

Jeho potomkovia sú dnes príslušníci „vznešených“ (*šaríf*) rodín, ktoré vládli do r. 1924 v Hidžázu, krátko v Sýrii a do r. 1958 v Iráku. Dodnes vládnu v Jordánsku a v Maroku, hlásia sa však k sunnitskému islámu a nepoužívajú titul *imám* ani kalif, aj keď súčasný marocký panovník Muhammad VI. používa titul *amír al-mu^cimín* (veliteľ veriacich), ktorý prijal ešte jeho otec Hasan II.

MU^cÁWIJA b. ABÍ SUFJÁN (41-60 H. / 661-680 n.l.)

bol postupne uznaný kalifom na časti územia ovládané muslimami a stal sa zakladateľom prvej dynastie v isláme, **Umájjovcov** (*al-umawíjún* alebo *Banú Umájja*, vládli: 41-132 H. / 661-750 n.l.). Sídlo kalifátu bolo prenesené do Damasku.

Tretím *imámom* š^c sa stal mladší ^cAlího syn

(3) **AL-HUSAJN** (zomr. 61 H. / 680 n.l.).

Situácia sa vyhrotila po nástupu druhého umájjovského kalifa

JAZÍD (I.) B. MU^cÁWIJA (60-64 H. / 680-683 n.l.), ktorý nevedel sa vyrovnáť s opozíciou tak ako sa to darilo jeho otcovi. Rozbuškou neskorších búrlivých udalostí bolo zavraždenie

al-Husajново v Karbalá' dňa 10. muharramu 61 H. / 10. októbra 680 n.l.

sýrskym vojenským oddielom. Stalo sa tak síce bez Jazídovho vedomia, ale vyvolalo to posilnenie protiumájjovského š^citskeho odporu najmä v Iraku a v Hidžáze.

Vedľa ^calíovskej opozície sa damaskí kalifovia museli čeliť aj inému rivalovi. Jazídovu autoritu spochybnili Muhammadovi ešte žijúci druhovia (*sahába*), ktorí ovládli Hidžáz a v r. 63 H. / 683 n.l. za kalifa (a *mahdího*) vyhlásili

^c**ABD ALLÁHA B. AZ-ZUBAJR** (syna vyššie spomínaného Zubajra).

Týmto aktom sa začala tzv.

druhá fitna (63-74 H. / 683-693 n.l.).

Ummajovské vojská obsadili Medínu a začali obliehať Mekku, no operácie skomplikovali problémy v iných častiach kalifátu, preto bolo niekoľkokrát prerušované. Mekka napokon bola dobytá až v r. 74 H. / 693 n.l., čím sa skončila aj druhá *fitna*. „Protikalif“ Ibn az-Zubajr padol v bojoch. Š^citi sa najprv držali s mekkánskym kalifom, ale po niektorých nezrovnalostiach zahájili vlastný odpor. Centrom š^citskeho odporu sa stala – už tradične – Kúfa. Moci sa ujal

al-Muchtár b. Abí ^cUbajd, ktorý za *imáma* (a *mahdího*) vyhlásil v r. **66 H. / 685 n.l.**

MUHAMMADA B. AL-HANAFÍJA (približne zomr. 81 H. / 700 n.l.),

nevlastného brata al-Hasana a al-Husajna. Kúfsky odpor likvidovali o dva roky neskôr sily mekkánskeho kalifa Ibn az-Zubajra.

To, že sa stal v r. 74 H. / 693 n.l. kalifát znovu jednotným bolo dielom umájjovského kalifa

^c**ABD AL-MALIKA B. MARWÁN** (65-86 H. / 685-705 n.l.).

Napokon ale ani jemu, a tým menej už jeho nástupcom, sa nepodarilo celkom pacifikovať politicko-náboženskú opozíciu, čo napokon viedlo k rozpútaniu tzv. ^cabbásovskej revolúcie, ktorá urobila razantný koniec umájjovskému kalifátu v r. 132 H. / 750 n.l. v Damasku.

Jedno storočie po vzniku islámu *imámovia* ší'cy mohli pochádzať ešte aj mimo užší okruh **troch hlavných ^calíovských rodov** (Muhammada b. al-Hanafíja; al-Husajn; al-Hasana) v podstate z celého *Banú Hášim*.

Užšia definícia Prorokovej rodiny (*ahl al-bajt*) sa datuje len od fiaska ší'itov s ^cAbbásovcami, ktorí pochádzali síce z *Banú Hášim* (od Muhammadova strýka al-^cAbbása), no potom, čo sa dostali k moci na veľké rozčarovanie ší'itov nepresadali „práva ^calího rodiny“.

V období bezprostredne po ukončení druhej *fitny* sa formovali **dve hlavné skupiny ší'cy**: prvá, nazývaná

(a) **KAJSÁNÍJA**, nadväzujúca na *muchtáríju* (pomenovaný po Muchtárovy b. Abí ^cUbajd, pozri vyššie), sa skladala z rôznych skupín ktoré uznávali rozličných *imámov* hanafovskej alebo inej hášimovskej proveniencie. *Kajsáníja*, ktorá **mala svoju masovú základňu medzi nearabskými *mawálí***, sa stala jedným z hlavných hýbateľov tzv. „^cabbásovskej revolúcie“. Druhá skupina

(b) **IMÁMÍJA**, sa v tej dobe dištancovala od akejkoľvek politickej činnosti, pôsobila predovšetkým v Kúfe. Ich *imámom* sa stal Husejnov jediný ešte žijúci syn

(4) ^c**ALÍ** b. Husajn **ZAJN AL-^cÁBIDÍN** (zomr. 95 H. / 714 n.l.),

štvrtý *imám* dnešných ší'itských frakcií. Boli to jeho syn

(5) **MUHAMMAD** b. ^cAlí **AL-BÁQIR** (zomr. 115 H. / 733 n.l.) a vnuk

(6) **DŽA^cFAR** b. Muhammad **AS-SÁDIQ** (zomr. 148 H. / 765),

ktorí ako poprední vzdelanci, znalci tradície a práva v rozhodujúcej miere ovplyvnili charakter *imámíje*. Muhammad al-Báqir sformuloval napr. zásadu **taqíje**, teda tú možnosť, že v prípade ohrozenia života ší'iti sa mohli vydávať za sunnitu či dokonca za kresťana či žida bez toho aby odpadli od viery. Dža^cfar nadviazal na činnosť svojho otca a rozvinul ší'itskú doktrínu (osoba *imám* ako „božia istota“ *hudždžat Alláh*: záruka správneho fungovanie sveta a pod.). V čase pôsobenia Dža^cfara as-Sádiqa došlo k ďalšiemu rozštiepeniu, keď sa v r. 122 H. / 740 n.l. jeho strýc

(5) **ZAJD B. ^cALÍ** (zomr. 122 H. / 740 n.l.)

postavil po čela protiumájjovského povstania v Kúfe, ktoré ale bolo potlačené a jeho vedca zabitý. Zajd oproti apolitickosti Dža^cfara bol za aktívne politické a vojenské zasahovanie ší'itov proti Umájjovcom, no pokiaľ ide o náboženskú doktrínu bol umiernennejší než Dža^cfar, uznával autoritu prvých troch *rašídún* kalifov a bol proti eschatologickým očakávaniam a odmietol doktrínu *taqlídu*.

ZAJDOVCI (zajdija)**tiež chamsija, „päťníci“ podľa počtu imámov**

pôsobila v Hidžáze, v Tabaristáne, v Balúdžistáne a inde. Zajdskí *imámovia* sa napokon usadili v Jemene kde ich dynastia vládla od r. 285 H. / 898 n.l. do r. 1382 H. / 1962 n.l., nepretržite 66 generácií, čo je príkladom najdlhšieho panovanie Muhammadových potomkov.

Ďalší rozkol *imámije* bolo pôsobené smrťou Dža'fara as-Sádiqa. Ten určil svojim dedičom staršieho syna

(7) ISMÁ'ÍLA b. Dža'far

ktorý ale zomrel pravdepodobne ešte za života svojho otca (približne v r 136 H. / 754 n.l.), no ten už pred smrťou neučinil ďalšie vymenovanie (*nass*). Preto po Dža'farovej smrti si robili nárok na *imámský* titul aj niekoľkí kandidáti, najmä jeho najstarší vnuk

(7) MUHAMMAD b. Ismá'íl AL-MUBÁRAK (zomr. / „zmizol“ medzi 179-193 H. / 796-809 n.l.) a mladší syn

(7) MÚSÁ b. Dža'far AL-KÁZIM (zomr. 183 H. / 799 n.l.).

Prvá veľká skupina uznávala ismá'ílovsú líniu

ISMÁ'ÍLÍJA**tiež sab'ija, „siedmici“ podľa počtu imámov**alebo *ad-da'wa* – „misia / výzva“, *bátinija*

Hlavná doktrína ismá'ílíje tvrdí, že sú určité „veky“ *asr* v dejinách proroctva a tie majú svojich vodcov (*qá'im*). *Ismá'ílíja* sa začala organizovať v malých tajných komunitách pod vedením

„misionárov“ *dá'í* (plur. *du'át*), ktorí sú hlavnými tvorcami doktríny

vierouka podľa *isma'ílíje* sa delí na

bátin (esoterické, skryté) predmetom je *ma'árifa*

záhir (exoterické, prejavené, čo je všeobecne známe) predmetom je *'ilm*

Pri zrode učenia rannej ismá'ílíje stáli niektorí predstavitelia „extrémizmu“ (*ghulát*) v Kúfe, hlavne **Abú l-Chattáb** al-Asadí, ktorý učil, že každý vek má svojho hovoriaceho proroka-posla (*nátiq*) a mlčiaceho proroka s hlbším poznaním (*sámit*).

Menšinový *isma'ílíje* smer

(a) „pravá ismá'ílíja“ (al-ismá'ílíja al-chálisa) videli pravého *imáma* v **Ismá'ílovi b. Dža'far al-Mubáarak** a popierajúce jeho smrť dúfali v jeho návrate ako *mahdího*.

Väčšina *ismá'ílíje*

(b) *mubárakíja* – po čestnom označení *al-Mubáarak* – „požehnaný“, videla svojho *imáma* v **Muhammadovi b. Ismá'íla**, ktorý však údajne odišiel do ústrania (skryl sa) a vrátil sa až na konci časov ako *mahdí* a *qá'im*.

Niektorí zas pripustili síce jeho smrť ale uznávali jeho potomkov ako *imámov*. Z tejto genealogickej línie pochádza údajne aj zakladateľ fátimovskej dynastie *dá'í*

Sa'íd Abú Muhammad **°Ubajdalláh / °Abdalláh al-Mahdí**

prvý fátimovec sa prehlásil v r. 286 H. / 899 n.l. za *mahdího* čím pôsobil rozštiepenie *ismá'ílíje* a napokon musel utiecť pred konkurenčnou stranou do severnej Afriky. Tam dosiahol značných politických úspechov a v r. 297 H. / 910 n.l. v Raqqáde (dnešné Tunisko) s prívlastkom *al-Mahdí* bol vyhlásený kalifom-*imámom*

Ší'itskí **Fátimovci** (*al-fátimíjjún*, podľa Muhammadovej dcéry Fátimy) patrili k tomu smeru *ismá'ílíje* (pozri vyššie), ktorá považovala za skrytého *imáma* Muhammada b. Ismá'íla (zomr. / „zmizol“ medzi 179-193 H. / 796-809 n.l.).

Tie skupiny *ismá'ílíje*, pôsobiace v Churasáne, v Tarnsoxánii a predovšetkým v Iraku a v Bahrajne, ktoré neuznali °Ubajdalláha za *mahdího*, sa začali združovať okolo vedúceho *ismá'ílovskej* misie (*da'wa*, z toho *dá'í*: osoba sprevádzajúca misiu) v Iraku, ten sa volal

Hamdán Qarmat, a podľa neho sa im začalo hovoriť

QARMATI (*qarmatí*, plur. *qarámíta*).

Preslávili sa predovšetkým svojou militantnosťou, zastávali jednoznačne protifátimovskú pozíciu a vytvorili samostatný politický subjekt centrom v bahrajmskom **al-Ahsá'**. Niekoľkokrát vyrabovali Irak aj mekkánských pútnikov, raz skoro dobyli dokonca aj Bagdad. Najstannejším činom qarmatov pod vedením

Abú Táhira al-Džannábího

bolo dobytie a vyrabovanie **Mekky počas púte v r. 311 H. / 930 n.l.**, keď ukradli a **odviezli z Ka'aby aj čierny kameň**, ktorý vrátili až v r. 334 H. / 951 n.l. za výkupné.

Kalifov-*imámov* sídliacich v Káhire (ale ani v Bagdade) neuznávali a očakávali návrat Muhammada b. Ismá'íla ako svojho *mahdího*. Očakávaný *mahdí* bol spoznávaný **v r. 319 H. / 931 n.l.** v jednom Peržanovi. Tento agilný mladý muž so silným protiarabským cítením ale hneď ako sa ujal úradu **dal do kliatby Muhammada a ostatných prorokov** a zaviedol podivné rituály. Po necelých troch mesiacoch sa ukázal byť falošným *mahdíom*. Toto fiasko qarmatov veľmi oslabilo.

Ďalšie rozštiepeniu *ismá'ílíje* došlo po smrti fátimovského kalifa

Abú Tamím Ma'add al-Mustanira (427-487 H. / 1036-1094 n.l.), keď sa *ismá'ílíje* rozdelila na dva tábory podľa toho ktorého jeho syna považovali za pravého následníka. Prvá skupina zástancov následníctva

Abú 'l-Qásim Ahmad b. al-Mustansir **al-Musta^clího** (487-495 H. / 1094-1101 n.l.),

(a) **MUSTA^cLÍJA**

ktorá sa stala neskôr oficiálnou fátimovskou doktrínou. Druhá frakcia zástancovia nástupníctva

Nizára b. al-Mustansira (zomr. / „zmizol“ 488 H. / 1095 n.l.) dali vzniknúť smeru ktorá sa nazýva

(b) **NIZÁRÍJA**

známa aj pod označením **ASSASSÍNI** (*hašašijún*). Nizáriti sa preslávili praxe politických vražd (prostredníctvom *fidá'í* – „ten ktorý sa obetuje“) a svojou tajomnosťou. Pôsobili najmä v Iráne (v Dajláme) a v Sýrii v uzavretých komunitách organizovaných okolo horských pevností pod vedením *dá'íov*. Tieto komunity podliehali *imámov* sídliačich Alamúte, ktorí sú údajnými potomkami Nizára b. al-Mustansira. Prvý vodca a zakladateľ je

Hasan-e Sabbáh (483-518 H. / 1090-1124 n.l.)

dá'í ad-du'át „misonár misionárov“ a *hudždža* – predstaviteľ skrývajúcich sa *imámov* V Sýrii na čele v „pevností misie“ stál

Rašíd ad-Dín Sinán (12. stor.) tzv. „starec / pán hory“, *šajch al-džabal*

Európske legendy o „assassínoch“: drogy, náboženská fanatickosť, raj na zemi a pod. nie sú založené na pravde a sú najviac známe v redakcii Marca Pola.

Moc nizáritov ukončil mongolský pád, určité ich skupiny sa presunuli do Churásánu a potom v 18. stor. do Indie a v súčasnej dobe nizáriti (v Indii, vo východnej Afrike v Strednej Ázii a inde) žijú pod vedením **Aga Chánu IV.** ktorý je 49.tým *imámom*.

Ďalší veľký a v súčasnosti prevažujúci prúd ší'itského islámu uznal za pravého *imáma* **Músu b. Dža^cfar al-Kázim**, ktorý sa tak stal siedmym v rade pre

ITHNÁ^cAŠARÍJA - ší'ca dvanástich *imámov*

Po ňom nasledovali:

(8) ^cALÍ b. Músá **AR-RIDÁ** (zomr. 183 H. / 799 n.l.),

(9) **MUHAMMAD** b. ^cALÍ **AL-DŽAWÁD** (zomr. 220 H. / 835 n.l.),

(10) ^cALÍ b. Muhammad **AL-HÁDÍ** (zomr. 254 H. / 868 n.l.),

(11) **HASAN** b. ^cALÍ **AL-^cASKARÍ** (zomr. 260 H. / 872 n.l.) a

(12) **MUHAMMAD** b. Hasan **AL-MAHDÍ**,

ktorý sa vráti na konci sveta ako očakávaný *mahdí* (*al-mahdí al-muntazar*). Je ale sporná už aj jeho samotná historická existencia. Údajne ho videla len úzka elita vyvolených kým zmizol na trhu v **Samarrá asi v r. 260 H. / 872 n.l.**

Údajne mal odísť do ústrania (*ghajba*). Jeho „malá neprítomnosť“ (*al-ghajba 's- saghíra*, perz. *ghajbat-e sughrá*) trvala **260-329 H. / 872-939 n.l.**, po čom sa začala

„velká neprítomnosť“ (*al-ghajba 'l-kabíra*, perz. *ghajbat-e kubrá*), ktorá trvá podľa ithná^cášaríjovskej doktríny až do konca vekov.

š^í a dvanástich *imámov* od r. 1902 oficiálne náboženstvo v Iráne.

špecifiká:

dočasné manželstvo dodnes

čisté a nečisté veci (pod. ako judazmus)

TAQÍJA 6:106

„modlitebné kamene“

zvláštna pocta *imámov* a ich potomkov (*emámzádeh*) a ich hrobom

^c*ášúrá* (10. muharram) a ^c*arbaín* počas toho púte a *ta^cazíja* (dramatické hry), kult mučeníkov

najmä zo š^íitského islámu sa vydělili aj ďalšie skupiny a frakcie, ktoré sú nazývané „extrémistami“

GHULÁT

ide o frakcie a skupiny, ktoré nie sú väčšinovými muslimami považovaných za súčasť islámu patria sem:

DRÚZOVIA

známe tiež ako *muwahhibún* (unitári)

Pri ich zrode stojí fátimovský kalif

Abú ^cAlí al-Mansúr **al-Hákim** bil-amr Alláh (386-411 H. / 996-1021 „zmizol“),

ktorý sa v r. 408 H. / 1017 (začiatok drúzského letopočtu) prehlásil za emanáciu Boha urobil niekoľko radikálnych a neprecedentných krokov (napr. zbúranie Chrámu božieho hrobu v Jeruzaleme) a reformiem no po krátkom pôsobení „zmizol“ v púšti. Drúzovia sa považujú za jeho nasledovníkov.

Al-Hakím poslal do Libanonu *dá^cího* Muhammada ad-Darazího, po ktorom bola skupina pomenovaná.

V stredobode drúzskej dogmatiky (ktorú rozpracoval najmä *dá^cí Hamza az-Zúzání*) stojí *hikma* (múdrosť) sú knihy (*kutub*), domy (*dár*) a muži (*šujúch*) múdrosti, v dejinách sa prejavuje *hudúd* - emanácie božej múdrosti ktorí pôsobia popri prorokoch, napr.:

Muhammad - Salmán al-Fárisí

al-Hákim - Hamza az-Zúzání

Drúzovia sa vyznačujú s rovnosťou žien a mužov a komunita sa delí na:

zasvätených ^c*uqqál* a laikov *džuhhál*. Učenie zasvätených je tajné.

V súčasnej dobe drúzovia žijú v Libanone, Izraeli, Sýrii a Jordánsku.

ALAWITI (^c*alawíja*) alebo *nusajríja* podľa zakladateľa (pozor: nie aleviti!)

Abú Šu'ajb Muhammad b. Nusajr (z. 873),

alawiti sú nasledovníci 6. *imáma* Hasana al-Askarího a sebe považujú za súčasť š'ce 12tích imámov.

Heterodoxné hnutie: astrálny kult – človek hviezda, prvotný hriech a niektoré kresťanské prvky (Vianoce a pod.). Ich dogmatika je založená na postupnom zjavovaní pravdy:

Muhammad – meno

^cAlí – podstata

Salmán al-Fárisí - brána, poznanie

V súčasnosti žijú najmä v Sýrii (kde tvoria vojensko-politickú elitu, napr. prezidenti Háfiz a Bašar al-Asad) a v Libanone.

AHL-E HAQQ „ľud pravdy“

nazyvané tiež *Jásán*, ^c*Alí-iláhi* (vyznávači ^cAlího božskosti).

Založil v 14. stor. **Sultán Sahak**, ktorý sa mal narodiť „nepoškvareným počatím“ a bol potomkom 5. *imáma* Músu al-Kázima. *Ahl-e haqq* je silne ovplyvnený mitraizmom, gnózou a manicheizmom (angeológia, dualizmus, postupné prejavovanie a zjavovanie)

7 prejavov božstva ukrytej v perle symbolizované siedmimi anjelmi:

Benjamin inkarnácia Gabriela

Dawúd (Dávid) inkarnácia Mikáíla

Mustafá', inkarnácia Azraíla

Pír Músí

Šách Husajn

Bábá Jadegar

Chatún-e Rezb (matka Sultána Sahaka)

4 epochy: *šarí'a*, *taríqa*, *ma'árifa*, *haqíqa*

Predstavitelia skupiny žijú najmä v iránskom a irackom Kurdistane a v Sýrii.

JAZÍDI (*jazídíja*) známe tiež ako *Dásin* / *Dawásin*

za zakladateľa je považovaný **šejch ^cÁdí b. Musáfir** (11. stor.)

ktorý je predkom vodcov komunity spolu s mystikom Hasanom al-Basrím.

Jazídi sú synkretickou a dualistickou náboženskou skupinou na pomedzí islámu, ktorá prevzala niektoré prvky šamanizmu, mitraizmu, zoroastrovského dualizmu, prvky kresťanské, židovské, manichejské a sabejské. Jazídi majú detailne rozpracovanú originálnu vierouku a zložitý systém rituálov, komunitu vedie emír a šejkovia, a privilegované rodiny šejkov *pírov* a *murídov*.

Podľa jazídsjeho učenia Boh stvoriteľ sa svojmu dielu nevenuje, vlastným objektom kultu je druhý princíp

Anjel Páv (Malik Táús)

akýsi „padlý anjel“, ktorý pokáním odčinil svoj hriech a slzami uhasil pekelný oheň a pod., Anjel Páv aj autorom jedného zo svätého spisu jazídov „**Knihy zjavovania**“, druhá jazídská svätá kniha pochádzajúca od boha je známa ako „**Čierna kniha**“. Knihy pojednávajú o stvorení a o ďalších osudoch sveta.

Anjel Páv ako je mylne identifikovaný s diablom a preto sú jazídi občas označovaní za „uctievača diabla“.

Jazídi sú výlučne Kurdi z určitých kmeňov a majú svoje „svätú zem“ v irackom Kurdistane neďaleko Mosulu, kde sa nachádzajú ich posvätné miesta najmä **Láliš** (hroby zakladateľa a chrámy) s ktorými sa spájajú rituály a kam sa konajú púte.

Jazídov ešte nájdeme v Arménsku, Sýrii a v Európe a USA.